

УДК 338.43

Сохнич А.Я., д.е.н., професор
Іртищева І.О., д.е.н., професор
Львівський національний аграрний університет

ІННОВАЦІЇ В ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сохнич А. Я., Іртищева І. О. Інновації в період економічних трансформацій. В статті розкрито особливості функціонування інноваційних технологій у процесі формування конкурентних переваг регіону, а також особливостей впровадження їх в агропродовольчу сферу в період економічних трансформацій.

Сохнич А. Я., Иртышева И. А. Инновации в период экономических трансформаций. В статье раскрыты особенности функционирования инновационных технологий в процессе формирования конкурентных преимуществ региона, а также особенностей внедрения их в агропродовольственную сферу в период экономических трансформаций.

Sokhnych A., Irtysheva I. Innovations are in the period of economic transformations. In the article, special features of innovative technologies functioning in the process of forming the competitive advantages of the region are unfolded along with the features of their implementation in the food and agricultural sphere during economic transformations.

Постановка проблеми. Земельна реформа, що проводиться в країні з орієнтацією на ринкові відносини, займає центральне місце в економічних перетвореннях і пов'язана з низкою невирішених проблем економічного характеру.

Сучасною наукою регіональна економіка представляється як система, в якій розвиток відбувається в основному за рахунок дифузії інновацій, прискорення розробки і впровадження, кількісного збільшення інновацій, підвищення інноваційного рівня, генерування видоутворюючих інновацій. Соціально-економічний розвиток регіонів України залежить у великій мірі від рівня реалізації їх інноваційного потенціалу.

Реалізація моделі інноваційного розвитку у сфері виробництва та перероблення сільськогосподарської продукції сприятиме зміцненню продовольчої безпеки України, міждержавних економічних зв'язків, наближенню перспективи вступу нашої держави до Європейського Союзу. Однак, низка наукових положень, щодо інноваційного розвитку сільських територій, потребує методологічного і методичного обґрунтування, особливо в сучасних умовах економічних трансформацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нові ідеї і продукти, прогресивні технології та організаційні рішення все більшою мірою визначають економічний успіх діяльності, забезпечують розвиток і фінансову стабільність. Тобто інноваційні процеси суттєво змінюють світові ринки [1-6]. Основними особливостями інноваційних процесів стають: зростаюче насичення науково-інноваційним продуктом (ідеями, патентами, інформацією, проектами тощо) і різноманітною інноваційною продукцією (новими конкурентоспроможними товарами, послугами), а також якісно новий характер конкуренції, головною ознакою якої є можливість співробітництва конкурентів у розробці та здійсненні інноваційних проектів.

Мета статті. Провести аналіз сучасного інноваційного розвитку в Україні та накреслити шляхи його вдосконалення.

Викладення основного матеріалу. В наукових роботах вказується на необхідність спрямування економічного розвитку України на євроінтеграцію національної інноваційної системи, яка має стати основною розвитку високотехнологічних виробництв

[6, с. 66]. Випуск конкурентоспроможної продукції може забезпечити стабільні та високі темпи економічного зростання, створити умови для вступу до Європейського союзу.

Інновації дають змогу реалізувати плани високої якості розвитку, ресурсозбереження, ефективності виробництва, випуску конкурентоспроможної продукції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. В. Новицькій відносить до стратегічних довготермінових пріоритетів промисловості України інноваційний напрям перетворень за рахунок розвитку науки, технологій, прискорення впровадження у виробництво науково-технічних розробок, перш за все нових технологій і обладнання, нових видів промислових товарів; випереджаючий розвиток наукоємних галузей, їх експортного потенціалу [4, с. 8]. Маємо зауважити, що в умовах глобалізації поняття експортного потенціалу дещо втрачає гостроту, оскільки інтернаціоналізація економіки призводить до створення міжнародного продукту і мова йде про розподіл прибутків між ланками технологічного циклу виробництва і реалізації продукції, що розміщені в різних країнах.

Інноваційні процеси ще до ринкових змін в країні розглядалися з погляду єдності технологічного, стратегічного та системного підходів. Технологічний підхід передбачає визначення найбільш перспективних щодо інноваційної віддачі технологічних процесів за галузями. У рамках стратегічного підходу можна виділити два сценарії: пасивну стратегію (передбачає періодичну зміну виробів без різкого підвищення технологічного рівня) та наступальну (означає зміну з метою досягти максимально високого технологічного рівня). Системний підхід передбачає забезпечення єдності інноваційного процесу і розгляд народного господарства як мережі взаємопов'язаних та взаємодіючих технологічних систем. А. Паршев, зокрема, вважає, що процеси глобалізації є руйнівними для економік пострадянських країн, оскільки вони не є конкурентоспроможними і, навіть більше того, не можуть бути такими через низку об'єктивно існуючих факторів, до яких насамперед слід віднести природно-кліматичні умови, що зумовлюють високий рівень витрат на виробництво продукції. Він вважає, що оскільки інвестори можуть розраховувати лише на прибуток від виробництва, то іноземні інвестиції залучити на територію колишнього СРСР сьогодні практично неможливо і це, на жаль, підтверджується практикою. Навпаки, перелив капіталу з економіки Росії та України на захід пояснюється більшою ефективністю вкладень у глобальну економіку, особливо у країни третього світу, порівняно з інвестуванням у вітчизняне виробництво [5, с. 39].

Інновації є засобом отримання конкурентоспроможної продукції, пропозиція якої дає змогу виробнику, що першим вийшов на ринок, отримати економічну ренту – додатковий прибуток та тимчасово випередити конкурентів. В сучасних реаліях ми можемо констатувати, що сьогодні із зростанням добробуту населення для отримання додаткової ефективності інновації мають створюватися нові потреби, що власне і відбувається, особливо на споживчих ринках.

Б. Данилишин та В. Чижова вказують, що реалізація інтелектуальної власності є сьогодні єдиним способом законної монополізації виробництва нових товарів і послуг із самими високими якісними характеристиками, який відкриває вхід для вітчизняних виробників на світові ринки, і що на сучасному етапі розвитку країни активізація науково-інноваційної діяльності є одним з визначальних факторів структурної перебудови і прискорення економічного піднесення [2, с. 9]. Однак замість цього в Україні під час ринкової трансформації суспільної системи спостерігається швидкий спад упровадження інновацій.

Однією з особливостей сучасного ринку, на думку Л. Безчасного, є перехід від обміну передовою технікою у вигляді обладнання до обміну на комерційній основі науково-технічних, організаційно-управлінських та інших знань та послуг у нематеріальній формі. Отже, мова йде про формування ринку наукових знань. Л. Безчасний свідчить, що 65-75% інновацій у розвинених країнах обумовлені потребами ринку [1, с. 20]. Ми не повною мірою погоджуємось з цим, оскільки в сьогоднішніх умовах, як вже зазначалося, інновації

все частіше самі формують потреби. Узагальнивши думки вчених, можна стверджувати, що мотивація інновацій та потреб є взаємною (рис. 1).

Накопичений світовий досвід, виявлені соціально-економічні закономірності розвитку в умовах НТП, а також складні внутрішні умови виживання економіки України, її виходу з глибокої кризи та інтеграції у світове господарство вимагають необхідність подолання інноваційної інертності суб'єктів усіх форм господарської, підприємницької та іншої діяльності, створення такого механізму, який би забезпечував їх більш активну інноваційну поведінку [1, с. 21].

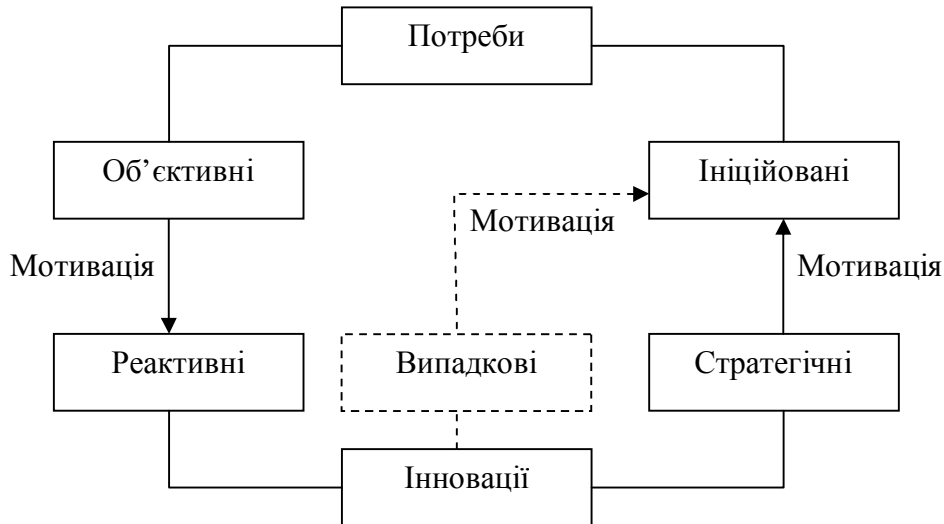

Рис. 1. - Взаємозалежність мотивації потреб та інновацій

Отже, в нинішніх умовах жодна держава, а тим більше регіон, не може охопити все різноманіття сучасного виробництва. Таким чином, гостро постає питання узгодження структури народного господарства з можливостями участі в міжнародному розподілі праці, політикою формування виробничої структури інших країн. Особливо важлива ця проблема для малих держав з обмеженими ресурсами, що найбільше залежать від зовнішнього ринку. Обмежені ресурси достатні для лідирування лише в небагатьох галузях. Створення новітніх технологій і підвищення таким чином «мінової цінності» дає змогу таким країнам задовольняти потреби суспільства за рахунок імпорту товарів. При цьому високорозвинуті галузі перетворюються у «тягові» авангардні технології, які створюють основу для розвитку суміжних (допоміжних) галузей.

Інноваційний характер регіонального розвитку проявляється насамперед у розширенні списку суб'єктів соціально-економічного розвитку регіону, формуванні нових джерел і механізмів розвитку, зміні функцій і завдань органів територіального управління, критеріїв оцінки соціально-економічної ефективності перетворень і змін. Населення регіону, насамперед його економічно активна частина, його інтелектуальний, соціальний, інноваційний та інвестиційний потенціал стає домінантною складовою соціально-економічного потенціалу регіону. Цей особистий потенціал так чи інакше має реалізовуватись через підприємства, точніше, через можливості господарського комплексу регіону. Інноваційні можливості регіонів безпосередньо залежать від потенціалу їх території. Утворена за радянських часів територіальна структура національного господарства у своїй основі збереглася до теперішніх часів. А це означає, що регіони практично не мають закінчених технологічних циклів виробництва. Виняток становлять окремі підгалузі сільського господарства та промисловості, зокрема ті, що утворюють агропродовольчу сферу регіонів.

Агропродовольча сфера, як правило, формується у межах регіону. Її роль полягає в тому, що комплекс підприємств агропродовольчої сфери не тільки забезпечує зростання економіки та досягнення певних фінансово-економічних результатів, але й визначає

рівень і якість життя населення території. Згідно з існуючими теоріями мотивації, біологічні потреби належать до першого рівня, а серед них найважливішою є потреба в харчуванні. Цим обґрунтовується висока роль агропродовольчої сфери економіки регіонів та країни в цілому. Товари харчування належать до товарів першої необхідності, а витрати сімей на їх придбання займають найбільшу питому вагу у структурі сімейних бюджетів у нашій країні. Виробництво товарів харчування охоплює аграрні та промислові технології, тобто пов'язує сільське господарство з харчовою промисловістю єдиним технологічним ланцюгом. В. Чеботарьов розглядає структуру АПК як складну багаторівневу систему явищ та відносин відтворення. Її зміст найбільш повно розкриває сукупність процесів у функціонально-галузевій, матеріально-речовій і соціально-економічній сферах. Сучасна структура агропромислового виробництва України характеризується диспропорційністю та незбалансованістю. Однією з головних проблем агропродовольчої сфери є узгодження інтересів та забезпечення взаємодії потужностей підприємств малого та середнього бізнесу у цій сфері та великих підприємств харчової промисловості, що входять до складу харчових монополій. У сучасній науковій літературі при розгляді інноваційної складової розвитку регіональної економіки дослідники роблять ставку на малий бізнес.

В. Новицькій зазначає недоліки управління реалізацією цілісного інноваційно-інвестиційного циклу «наука-технологія-виробництво». Він вказує на розмежованість етапів циклу та застарілу схему, якій бракує інформаційного забезпечення [4, с. 8].

О. Задорожня вказує, що при будь-яких механізмах господарювання має бути реалізований єдиний алгоритм господарських реформ: визначення вихідного ресурсного потенціалу суспільного виробництва за основними галузями та групами виробництв; розробка пріоритетних цілей структурних реформ на ранній період, виділення галузей виробництв, регіонів, розвиток яких необхідно стимулювати в першу чергу; визначення обсягів ресурсів, необхідних для прискореного розвитку виділених галузей і виробництв під розраховану кількість їх продукції протягом розрахованих строків; розробка заходів, необхідних для ресурсного забезпечення галузей [3, с. 83].

В Україні є широкі можливості для створення регіональних комплексних інноваційних компаній, які у співпраці зі спеціалізованими компаніями сприятимуть покращенню економічного стану депресивних регіонів [6, с. 66]. Вважаємо, що ця ідея має певний сенс, однак реалізація тієї чи іншої моделі інноваційного розвитку економіки регіону вимагає більш широкого погляду на проблему, оскільки не всі проблеми можуть бути вирішені ефективно на рівні регіону. Окремі міжгалузеві виробничі комплекси розповсюджують свій вплив за межі регіону, а отже, необхідне створення інноваційної структури на державному рівні, що комплексно здійснюватиме стимулювання інноваційного розвитку регіонів і забезпечить узгодження їх інтересів.

Висновки. Інноваційний розвиток є процесом інноваційних змін, в результаті яких формується якісно новий стан об'єкта або системи. Як циклічний процес, інноваційний розвиток складається з декількох фаз, які відповідають етапам створення і реалізації інновацій. Запропоновано підхід до розгляду інноваційної моделі як альтернативи традиційним методам інвестиційної діяльності, суть якої полягає у тому, що інноваційний розвиток розглядається як окрема форма розвитку соціально-економічних систем, що відноситься до революційної стадії розвитку.

Забезпечити ефективний і сталий розвиток регіону та держави в цілому можна лише в разі використання найновіших інноваційних технологій, оскільки саме вони здатні вивести економіку країни на новий світовий рівень. Інноваційні можливості регіонів безпосередньо залежать від потенціалу національного господарства, що розміщене на його території, можливості використання в господарській практиці досягнень НТП або включення в господарський обіг нових знань, а також від результативності регіональної моделі інноваційного розвитку, її здатності генерувати та розповсюджувати в часі і просторі інновацій.

Аналіз інноваційних процесів в агропродовольчій сфері показав, що незважаючи на певні позитивні зрушення і збільшення обсягів реалізації інноваційної продукції, у цілому ситуація є незадовільною. Необхідна розробка систем управління, контролю, стимулювання і підтримки інноваційної діяльності на регіональних рівнях. При цьому важливу роль відіграє формування інноваційної свідомості у підприємців, відсутність якої стримує розвиток виробництва загалом.

Список використаних джерел:

1. Безчастный Л. О механизме мотивации к научной и научно-технической деятельности в условиях рыночной экономики / Л. Безчастный // Экономика Украины. – 1995. – № 8. – С.15-23.
2. Данилишин Б. Научно-инновационное обеспечение устойчивого экономического развития Украины / Б. Данилишин, В. Чигова // Экономика Украины. – 2004. – № 3. – С. 4–11.
3. Задорожная О. О структурно-инвестиционной политике в условиях перехода к рынку / О. Задорожная // Экономика Украины. – 1995. – № 4. – С. 82–84.
4. Новицький В. Новий етап реформування промисловості України // Реформування промисловості України. Погляд у ХХІ століття: зб. матеріалів V пленуму-конф. / відп. ред. М. Герасимчук; Спілка економістів України. – К.: Аванпост-прім, 2001. – С. 7–14.
5. Паршев А. Россия – не Америка / А. Паршев. – М.: Крымский мост, 2000. – 411 с.
6. Титаренко Б. До питання про складові інноваційної діяльності / Б. Титаренко // Економіст. – 2005. – № 12. – С. 66–67.

Ключові слова: інновації, конкуренція, агропродовольча сфера, економічні трансформації.

Ключевые слова: инновации, конкуренция, агропродовольственная сфера, экономические трансформации.

Keywords: innovative, competition, agricultural sphere, economic transformations.

УДК 339.94

Чентуков Ю. І., д. е. н., доцент

РОЗВИТОК БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Чентуков Ю. І. Розвиток багатонаціонального виробництва в сучасних умовах. В статті розглянуто основи розвитку багатонаціонального виробництва в сучасних умовах, проаналізовано основні тенденції динамічних змін в системі міжнародного виробництва.

Чентуков Ю. И. Развитие многонационального производства в современных условиях. В статье рассмотрены основы многонационального производства в современных условиях, проанализированы основные тенденции динамических изменений в системе международного производства.

Chentukov Y. Development of multinational production in modern conditions. The article dwell on the fundamentals of multinational production in modern terms, the main trends of dynamic changes in the international production.